

Kapitel

- 15 -

Per Nilsa-möbler som ägs av Ingegerd och Ingemar Jansson

Finsnickaren från Hällekil

- Vet du om du har mä' nån' Per Nilsa-skänk på auktionen?

Den frågan kan man få höra auktions stamgäster ställa till varandra. Med en Nils Per-skänk menar de en möbel tillverkad av finsnickaren Per Nilsson i Övre Ullerud som någon gång på 1800-talet tillverkade chiffonjéer och soffor. Det finns åtskilliga av dessa möbler både i vår socken och i andra delar av Värmland. De går åt som smör i solsken och brukar betinga ett pris mellan ettusen och tvåusen kronor. De är tillverkade endera av furu eller masurbjörk. I det förra fallet är chiffonjéerna försedda med en pärlformad

utsmyckning på överdelens framsida och är målade. Då de är tillverkade i i björk är de träfärgade samt polerade med den möbelfernissa Per hade kvar sedan han gjort kaffekaskar av huvudparten.

”Per i Hackbröten” som Per Nilsson kallades, bodde i en liten stuga i övre ändan av Titåsbacken. Han föddes, förmodligen i Hackbröten, omkring 1820 och avled på socknens fattiggård 1904. När föräldrarna dog, blev Per ensam kvar i stugan som endast hade ett rum med öppen eldstad. Till att börja med arbetade han sporadiskt här och där hos bönderna, men det var som om han kände sig som mer eller mindre missanpassad som dräng. Perioderna då han drog sig tillbaka i sin lilla stuga, där han inte hade mycket att leva av, blev allt längre.

Så småningom började man här och var ute i bygden iaktta att matvaror försvann ur källare och visthusbod. Särskilt julslakten blev odryg på sina håll. Ibland fattades några julkorvar i en salttina, plötsligt fick någon nyrökt skinka fötter. När så Per var på hemväg från ett dagsverke sågs han smita in i en visthusbod. Då han blev tagen på bar gärning, stod sammanhanget klart. Per snattade.

Ingen anmälde honom dock. Hur det nu var tyckte man väl synd om honom. Han kunde också vara trivsamt och han var ytterst slagfärdig. En bondhustru, känd för sin snålhet, sa en gång till Per: ”Du går väl inte in i min källare och tar något”. Per replikerade: ”Jag vet nog var jag går in. Hos dig finns intna’ å’ ta”!

Ödets krokvägar är i sanning besynnerliga. Hade Per Nilsson fortsatt att snatta hos Ullerudsbönderna hade han förvisso inte blivit någon finsnickare, vars alster så småningom skulle bli värdefulla för yrkesinriktningen kunde han tacka en misslyckad storkupp.

Tillsammans med kumpan, som förfogade över häst och vagn, begav han sig nämligen en dag iväg till Kristinehamn, där en affärsman dagen efter kom underfund med, att han under natten blivit av med ett hästlass varor. Nu dröjde inte förrän konungens befallningshavare blandade sig i leken. Detta skedde på Ölmeslätten, där man körde ikapp med Per Nilsson. Ett par år på Långholmen resulterade hans Kristinehamnsresa i. Det var på Långholmen han lärde till finsnickare. Strax innan strafftiden utgick rymde han av okänd anledning. (En del påstår att det var för att han skulle få påbackat och fortsatt

undervisning i snickeriet.) Han hann dock inte längre än ut på Långholmsbron, förrän en vakt dök upp och tog honom.

Strafftiden utökades mycket riktigt. När Per Nilsson kom hem igen till Övre Ullerud – det

var 1858 – hade han svårt att få kontakt igen med befolkningen. Kanske var det inte att undra på, han hade ju suttit på Långholmen. Ingen anade dock hur han använt fångenskapen, hur han där funnit livets mening, hittat sig själv.

En som blev honom till stor hjälp var Ullerudsbördige bruksbyggmästaren i Forshaga, Olof Wenström.

” Du ska göra en chiffonje’ åt mej” sa Wenström när han fick reda på vad Per lärt. ”Men du ska göra dej noga”.

Och det gjorde Per Nilsson. Han tillverkade en mycket vacker möbel i masurbjörk, och fick beställningar på flera byrårer liksom även på soffor, stolar och bord. Stugans enda rum, där han bodde och låg, blev nu även hans verkstad. Där hade han hyvelbänken, den fotdrivna svarven, handsågarna och de andra verktygen. På en vägg hängde också mynningsladdaren. Den tog han ner när det kom någon han inte gillade. För även om han efter vistelsen på Långholmen aldrig mera stal. ”Jag tar inte en krokig spik ens om den ligger på vägen”, brukade han säga, så var han naturligtvis inte bliven något helgon för det. Ja’ behöver bara lyfte på hanen och visa dem att kopparhatten sitter på”. Det räcker, menade han. Men det kom vänner också. Dem bjöd han gärna på kaffekask. När de ordinarie ingredienserna tröt drack han för egen del gärna kaffe blandat med polityr. När spriten i möbelfernissan förenat sig med kaffet skummade han med skeden av gummilackan, som flöt ovanpå och lät sig sedan väl smaka.

Trots sådana magstarka drycker blev Per Nilsson åtskilligt gammal. Ännu på sin ålders höst var han verksam med såg och hyvel. När Titåsbacken blev alltför svår att forcera, stannade han vid dess fot och lät sig inkvarteras på ålderdomshemmet.

Det tragiska ödet att bli berömd efter sin död delar ”Per i Hackbröten” med många. Tänk om han kunnat ana att de där chiffonjéerna, som han kanske tog ett par tior för, med åren skulle bli så värdefulla och eftersökta.

Okänd författare

På 1870-talet då Jan Hindrik Persson övertog gården Där Nol fanns en räkning från den erkände möbelsnickaren Per Nilsson. Räkningen anger tillverkning av 22 lufter fönster och byte av alla fönster på huset. Räkningen var daterad 1872 och fönstren var i brukbart skick fram till 1960.

Maria i Hällekil 2008

En Per Nilsa-skänk vid auktionen Där Sör